

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: Sør-Trøndelag.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Malvik.

Emne: Ard og Plog

Bygdelag:

Oppskr. av: Johan Tappur

Gard: Vollaun

(adresse): Vikhamar

G.nr. 24 Br.nr. 2.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsl. Eller eiga røynsl.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Både ard og plog er bruket her i bygda. Ard har vore bruket til å høyna opp jorbetrenner, og hynna jorbet med. Arden hadde ås, to armar, bryst av tre beslutt med jarn eller jarnplate. Arden velta til begge sider, eller rettare sagt: den grov ei grov.

Kornet vart herva med ei spiss-tienna kvadrathov. Bygget vart hekta med med eit grov, og var heldt for eit vanskeleg arbeid. Det skulde hekta jamnt og pent. Både terrinn og grunn var med og hekta korn. Plogarden vart også hekta med grov til bygg.

Skildraden mellom ard og plog er: Plogen har ristill og fjøl som veltar til ei side. Og er i det hite sterkeare bygd.

Arden er utan ristill, spiss rygg i brystet, så den veltar til begge sider. Arden er ikkje i bruk no lenger.

Det finnas merke etter grindplog med handtak festa i grinda. Plogen har vore av tre og beslutt med jarn, og ei tyne jarn-fjøl rusten bein, litt terrinn.

På den plogtypen som i min barndom og ungdom vart kalla norskplog, var skroget av tre som besto av ås, bryst, arna festa med tügen på åsen, ristill i åsen, stejrar, fjøl, landside, list og skaute (også kalt sol) alt av jern. Denne ploget var ikkje heilt god, den var rullende og ustødig i jorda.

Så kom engelskeploggen som den vart kalla, frilug fordi den første ploget kom frå England. Den vart gjort av nokre gløgge smider som vart kalla plogsmidar. Nalvik hadde ingu plogsmidar i den siste halvdel av det nittande hundradåret, om det var nokon plogsmid for vit eg ikkje. Vit var i alle fall bygdasmid i slutten av 18 hundradåret.

Ein av dei beste plogsmidar var Georg Daht på Rønningsbakken ved Trondheim. Han gjorde både trerot og svinger. Trerotet var arna, bryst og ås. Under åsen var lagt ei $\frac{1}{2} \times 2$ toms jernstang. Hol i åsen til ristill, beslag oppå åsen overheng ristill-låset, beslag fram på åsen til feste åt tügen, list av jern, stejrar av jern, vinna fjøl av jern, landside av jern eller malin, skaute (sol) av jern, $2 \times \frac{1}{2}$ toms, ristill av jern med påsvise stål. Dette er den plog som var kalla engelskeplog og den kosta førti kroner kr. 40.- Bygging av stejrar og ristill kosta kr. 3.60. Alt stejrar og skaute og landside og bygging på ristill kosta kr. 8.80. Plog og ard vart køyrt med skatela med krok som var festa i eit jern som gjekte rundt skatelemora. Krokene vart

lukta i tugu i ard og plog. Ard er hau-
kejonsord. Det var bygdasnuder som laga
arden. Arden var eit mindru vitetig
ruidskap.

Potetok vart jamnt sit mid grw, og del-
vis plögd mid mud plog. Ei tid, kvansteji
för 1850 vart det lukta ut hol til kvar potet
i rennar. Flypping og ozytateing vart gjort
mid grw. Grwit var eit av dii vitetigaste
ruidskap på ein gard.

Plogur vart som oftast velta på den sida
viltfjola er. När ein köyrte tilbake, ann
vante plogkarur köyrte den på hulen, som
det hette. Det vil sigja på skauten så
skjerspissur var opp frå jorda.

Plogdjupna vart bestemt av plogkarura som
kentu halda plogur djüpt mid eller grünt.
Som oftast vart det plögd grünt, 3-4
timmer djüpt. Etter at engilsteplogur kom
vart det plögd litt djupare.

Ikring 1910 vart det gått over til fabrikk-
smidde plogur. Fyrst noter amerikanske
plogur, sidan norske: Tverrland, Kylling-
stad og Liens plogur.

Plog og how vart köyrt til og frå åkeren
på ein brudshide utan jarubeslag og var
som oftast kalla drag.

Den för minnde snud Dahl, laga også ei
how av jarn som kalltes labbhow, avdi
tinnaue hadde ein labb som var ferlet
framover, og denne labb var stalsitt.

Dahl döyde i 1892. Hans ettermann Hurite
Hansul laga ein hül del av disse labb-
hower utover til 1910. Det var tri størrelser.

12 timms for ein bust. 17 timms for to bust
 22 timms for tri bustar. 17 timms labbhorv
 kosta 24 kronur. Materialun kosta 12 kronur,
 og det var eit drygt arbeid for to menn og
 laga ei slike horv på to og ein halv dag.
 Denne horv gjorde eit godt arbeid, men
 var litt tungvint á teyru. For teyrurkarun
 måtte stadig halda í styrskæftit så íkæji
 horva hoyja og kasta på sig.

Så kom fjørhorva og avtøyte labbhorva.
 Det var for denne tid kom både skealthorv
 og hulethorv (rullhorv) Men dei var for dyre
 for almennlige bønder. Den mest brukte
 horv no er fjørhorva. Rullhorva var ei tung
 og ufansleg horv.

Stort få hadde venstruplog. Dei som hadde
 venstruplog var slike som hadde bratt jord,
 så det måtte pløggast på ei tid unda
 bakken der ein íkæji kom til med høgre-
 plog. Eller så ein velte jorda tilbake så
 det íkæji vert berre undergrunnen tilbake
 på ei sida.

1749

Griprüketen.

Før 1870, eller deromkring brüctes ut hand-
riskeap som heitte griprüketen, istaden for
frängaffel til å lisse og ha utover gjødsla
med. Griprüketen var laga av fire kerümte
björkteu med to tvætre som var tappa
igjennom dei fire kerümme tre. I dagamål
tid var klörn utan beslag, sidan vart
det jærnstør fram på eunden.

Så kom det ein jærngaffel med tri brude
jærnklör, det vart da i stor lettelse.

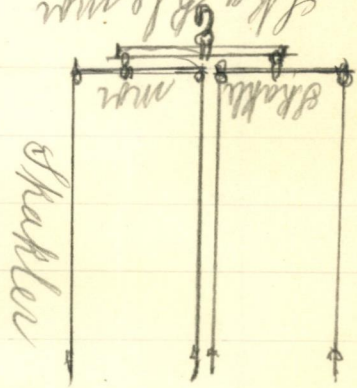
Så kom det igjen ein gaffel med fem
firkeanta heitte klör, da vart det rittelig
stätt.

Omkring 1880 kom den amerikanske
gaffel med seks ründe, tyrm klör, med
eit litt eikeskapt, og da var den iduelle
gaffel kom.

1749

1750

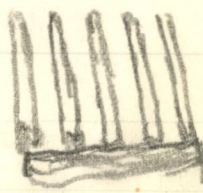
Stens Krog
Skarblenn

grip
rikku

Gaffel

Svensk gaffel

1749
~~1750~~

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING